

Venderne i Roskilde

Af Michael Andersen

1. Vindebode – vendernes boder

»Vindebode« hed med en forlængst glemt betegnelse en del af det middelalderlige Roskilde. Skal man være helt præcis, må man dog snarere betegne det som en forstad til byen. Lokaltiteten var nemlig beliggende nord for middelalderbyen nede ved fjordens bredder. Navnet betyder »vendernes boder«, og således er vi gennem det på sporet af venderne i Roskilde. De skal være vort emne i det følgende.

Middelalderens Roskilde var en by med to forstæder. Det var et enestående fænomen og skyldtes, at byen med domkirken var beliggende i nogen afstand fra fjorden. Byvolden, som ifølge Saxo anlagdes af Svend Grathe omkring 1150, medtog således ikke forstæderne i det befæstede område.

Foruden Vindebode var også Sct. Jørgensbjerg en forstad ved vandet. Hver havde de sin sognekirke: Sct. Clemens på Sct. Jørgensbjerg (også kaldet Sct. Jørgensbjerg kirke) og Sct. Ib i Vindebode. Begge kirkerne eksisterer den dag idag. De er opført i frådsten. Der har dog ikke været afholdt gudstjeneste i Sct. Ibs kirke siden 1808, og den står i dag i en noget reduceret stand, idet kun skibet er tilbage (fig. 1).

Under Olaf Olsens ledelse er der blevet foretaget arkæologiske udgravninger i begge kirker i perioden 1953-61 (1). Resultaterne viste sig af stor værdi. Sct. Clemens kirke har haft en forgænger af frådsten fra omkring 1040, og under Sct. Ib fandtes stolpehuller fra

to bygninger. Efter alt at dømme har de begge været kirker. Af betydning for vores emne er det, at der ved undersøgelsen af Sct. Ibs kirke tillige fremkom en mængde skår af Østersøkeramik, ialt ca. 1000 i et lag, som iøvrigt indeholdt tre mønter fra den sene vikingetid (2). Roskildes forstæder har således en lang historie. Måske er den lige så lang som selve byens.

Vi skal nu vende blikket mod Vindebode. Som nævnt er navnet for længst gået af brug. Det nævnes første gang i 1291, og i 1491 har vi sidste gang belæg for det. Inden for denne periode nævnes Vindebode så tilpas ofte i kilderne, at vi kan danne os et billede af en

Fig. 1. Sct. Ibs kirke i Vindebode, Roskilde, 1984. Foto: Flemming Rasmussen.

bymæssig bebyggelse i høj- og senmiddelalderen med flere gårde beliggende omkring Sct. Ib (3).

Kristian Hald var såvidt vides den første, der tolkede Vindebode som venderens boder (4). Han forestillede sig, at området engang i vikingetiden eller den tidlige middelalder havde rummet en befolkning af vendiske trælle. At der skulle være tale om trælle, er der dog intet reelt belæg for. Idag står andre og mere sandsynlige tolkningsmuligheder åbne. Betydningen anses imidlertid stadig for at være venderens boder.

Vindebode er sprogligt i slægt med stednavne som Karlebo (karlenes boder) og Falsterbo (falstringernes boder) (5). Vi kender to paralleller til Roskildes Vindebode, nemlig Vindbyholt (Roholte sogn, Fakse herred, Præstø amt) (*1387 Windebothholt) og et nu forsvundet »Windebothe« (Hvidovre sogn, Sokkelund herred, Københavns amt), som nævnes i Roskildebispens jordebog omkring 1376 (6). Idag er det svært at pege på en sammenhæng de tre lokaliteter imellem, men man lægger dog mærke til den kystnære beliggenhed som et fællestræk.

Som nævnt blev der i forbindelse med Olaf Olsens undersøgelse i Sct. Ibs kirke fundet en større mængde skår af Østersøkeramik. Det samme var tilfældet ved en undersøgelse i 1980 under ledelse af Nils Engberg, som fandt sted i Byparken sydvest for Sct. Ibs kirke (7).

Østersøkeramik – eller venderkeramik som den også kaldtes – er slavisk eller slavisk inspireret. Forbillederne finder vi i de slaviske områder langs Østersøens sydkyst. Det vil sige i det vendiske område. Denne keramiktype er så udbredt i det østlige Danmark i 1000- og 1100-tallet, at den næsten er enerådende. Alene mængden af Østersøkeramik gør således, at man må opfatte den som i overvejende grad dansk fremstillet.

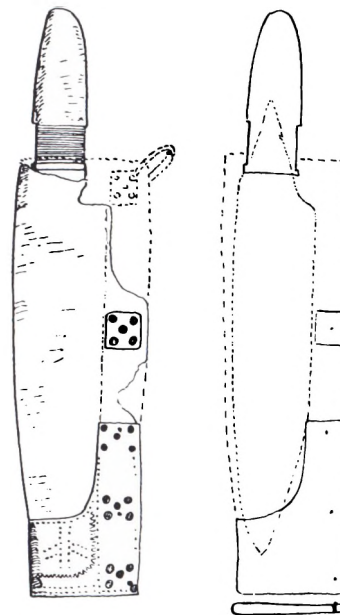

Fig. 2. Vendisk kniv i bevaret skede prydet med beslag. Fra Bramou, Rostock, DDR. Efter Knorr 1938.

Lige så oplagt det er, at importerede kar må forekomme, lige så vanskeligt er det dog med sikkerhed at udskille dem. Man må naturligvis tage udgangspunkt i de kar, der skiller sig ud i kraft af ornamentik og form. Keramikken fra Sct. Ibs kirke har været underkastet en sådan undersøgelse. Konklusionen blev, at den var så ensartet, at den måtte anses for hjemligt fremstillet (8). På den anden side er der i det keramiske materiale fra udgravningen i Byparken adskillige unikke skår, som givet er importerede. Materialet er meget omfattende, og det venter endnu på den indgående bearbejdelse, som det fortjener. Vi skal derfor i det følgende beskæftige os med en anden oldsagsgruppe med vendiske rødder.

Det drejer sig om de vendiske knivskedebeslag, som er noget oversete i den hjemlige arkæologiske forskning. Disse beslag kan ud fra deres karakteristiske form og ornamentik entydigt bestemmes som vendiske. En hjemlig produktion synes udelukket, dertil er de for fremmedartede – især hvad ornamentikken angår – og tillige for fåtallige. Tre eksemplarer er fundet ved udgravning i Vindebode, og der er flere endnu, hvis vi vender blikket mod det øvrige Roskilde-område.

2. Slaviske knivskedebeslag

Hos venderne, det vil sige de vestslaviske stammer, som beboede Østersøens sydkyst i den tidlige middelalder, var kniven af jern en vigtig del af den personlige udrustning. Man bar den i en firkantet læderskede, som ofte blev prydet med pånittede beslag (fig. 2).

Knivskedebeslagene udgør en almindelig fundgruppe i de vendiske egne fra Holsten i vest til Weichselområdet i øst. De dukker op af og til i form af enkeltfund i bebyggelserne. I større tal forekommer de dog blandt fundene fra gravpladserne. Det sidste fordi det var almindeligt at medgive den døde sin kniv i en læderskede smykket med et eller flere beslag. Kniven er ganske enkelt den hyppigste form for gravgave.

Skeden med et eller flere beslag har været den almindelige mands pryde, og i kraft af beslagenes mere eller mindre fornemme udførelse har den tillige været et prestigeobjekt. Kun i meget fornemme grave træffer vi i stedet sværdet (9).

Også i kvindegrave – og i sjældne tilfælde barnegrave – finder man knivskedebeslag (10), og vi kan således fastslå, at medlemmer af begge køn må have båret kniv i levende live.

Beslagene er altid fremstillet af bronze, som oftest ganske tyndt blik. I sjældne tilfælde kan de være forsøl-

Fig. 3. Knorr's typologi for knivskedebeslag. Efter Knorr 1938.

vede (11), hvilket dog så vidt vides ikke kendes fra danske fund. Fund af intakte skeder viser, at beslagene har været anbragt ombøjet omkring skedens forkant, det vil sige ved knivens ryg. Fastgørelsen er sket med nitter, som ofte er bevarede. Den samme skede kan være forsynet med flere beslag over hinanden, som en del eksempler viser.

I dekorationen træffer man en høj grad af individualitet, idet næppe to beslag er helt ens. Der findes dog visse karakteristiske træk. Her gør små opdrevene punkter eller bukler sig gældende. Som hovedregel er ornamentikken nemlig opdrevet fra beslagenes inderside. Således kan dekormåden minde om den, vi kender fra vendiske smykker i vore skattefund fra 1000- og 1100-tallet (f.eks. skattene fra Munkegaard og Store Frigaard begge på Bornholm (12)). Dekoration opdrevet fra bagsiden er i det hele taget karakteristisk for vendisk smykkekunst.

De små punkter kan danne spiralmønstre, eller de kan blot følge beslagets kanter. Ofte danner fire eller fem tæt sammenstillede bukler et ornament. Af og til er der tillige udført indpunslede borter på beslagenes forsider.

På grundlag af formen opstillede H. A. Knorr i 1938 en typologi i forbindelse med en samlet gennemgang af de slaviske knivskedebeslag fra Mecklenburg og Pommern (13). Knorr opdelte materialet i fem hovedtyper (fig. 3). Type I er smal og båndformet. Den optræder kun sjældent. Type II er kvadratisk eller rektangulær

*Fig. 4. Vendisk kniv fundet med skedebe-
slag. Fra Sanzkow, Kr. Demmin, DDR.
Efter Herrmann 1985.*

som den første – blot er den større. Type III er rektangulær med et karakteristisk »udsvunget« hjørne. Langt de fleste eksemplarer har denne meget karakteristiske form. Type IV er ligeledes rektangulær, og den kendetegnes ved et indhak på den åbne langside. Type V er nærmest trekantet og forsynet med et hak i overkanten.

Alle typerne I-V findes repræsenteret i fundmaterialet fra Roskilde og omegn.

Knorr daterede knivskedebeslagene til tiden fra 1000-tallets begyndelse til lidt ind i 1200-tallet (14). Senere fund synes at falde godt i tråd med dette. Siden Knorrs arbejde har der ikke været foretaget nogen samlet analyse af de slaviske knivskedebeslag (15).

3. Knivskedebeslag fra Roskilde og omegn

Der er indtil nu fundet ti slaviske knivskedebeslag i Roskilde-området. Med en enkelt undtagelse er de alle fremdraget i løbet af de senere år.

Vi kan passende begynde vores gennemgang i Vindebode. Ved en arkæologisk undersøgelse 1980 i Byparken, sydvest for Sct. Ibs kirke, fremkom tre beslag (katalog nr. 1, 2 og 3). De to første er så ens i gods og ornamentik, at man kan forestille sig, at de har prydet samme skede. Der kunne iøvrigt konstateres bebyggelse spor fra 1000- og 1100-tallet i form af lergulve og stolpehuller (16). Beslagene tilhører henholdsvis Knorrs type I og III.

Fra selve det middelalderlige Roskilde kendes ligeledes to eksemplarer. Det ene blev fundet i 1949 ved en opgravning af hovedgaden Algade (katalog nr. 4). Det tilhører Knorrs type III. Det andet blev fundet ved en arkæologisk undersøgelse Sct. Mortensvej 5 i middelalderbyens nordvestlige udkant i 1986 (katalog nr. 5). Også det tilhører Knorrs type III med det udsvungne hjørne.

Nord for Roskilde på Veddelev-halvøen er to eksemplarer fremkommet ved hjælp af metaldetektor (katalog nr. 6 og 7). Fundmaterialet iøvrigt fra denne lokalitet peger mod eksistensen af en handelsplads i vikingetid og tidlig middelalder på dette sted. Beslaget tilhører Knorrs type III.

Det næste eksemplar er fundet med metaldetektor

på Parcelgårdens marker nord for Sct. Hans Hospital på den vestlige side af Roskilde Fjord. Stykket (katalog nr. 8), som er noget beskadiget, har oprindeligt været rektangulært. Langs den ene kant har der været to cirkulære gennemboringer. Beslaget kan henføres til Knorrs type II.

Også katalog nr. 9 er fundet med metaldetektor. Det stammer fra den nedlagte landsby Flenge (1257 Flæthinge (17)) mellem Roskilde og Svogerslev. Dette stykke tilhører Knorrs type IV.

Det sidste eksemplar (katalog nr. 10) er som de fire foregående fundet med metaldetektor på stedet for den nedlagte landsby Legerup (1347 Legæthorp (18)), nu en mark under Lindholm gods. Det tilhører Knorrs type II.

Alle beslagene – med undtagelse af katalog nr. 8 – er fundet i eksisterende eller nedlagte middelalderbebyggelser. Ingen af dem stammer fra begravelser.

Man bemærker også, at type III er den bedst repræsenterede. Halvdelen af beslagene tilhører denne. Af de øvrige typer er der kun fundet et eller to eksemplarer. Materialet fra Roskilde-området er således i nøje overensstemmelse med det fundbillede, som Knorr registrerede for det vendiske område i 1938. Her forekommer type III absolut hyppigst, mens de øvrige typer kun havde en spredt forekomst (19). Senere fund fra området har blot bestyrket dette.

4. Slutvurdering

Hvilken betydning skal vi tillægge disse fund? Lad os indledningsvis konstatere, at de ikke er dansk arbejde. Såvel form som ornamentik er så karakteristisk, at de uden videre kan henføres til de slavisk beboede egne syd for Østersøen.

Spørgsmålet er så, hvorledes beslagene har fundet vej hertil. Som handelsobjekter virker de ikke oplagte.

Metalværdien har været betydningsløs, og en egentlig handel med skeder (selv inklusive kniven) synes heller ikke sandsynlig. Mere rimeligt er det at forestille sig vendere på besøg i Danmark, som har medbragt deres knive med tilhørende skeder. Som tidligere anført hørte netop knive og skeder til den personlige udrustning hos disse folk.

Spørgsmålet er da, under hvilke omstændigheder disse vendere besøgte landet og hermed også Roskilde-området. Kristian Hald tolkede i sin tid Vindebode som en bebyggelse oprindeligt befolket af vendiske trælle. Det har han formentlig gjort – bevidst eller ubevidst – med baggrund i Saxos beskrivelse af venderne som Østersøens pirater, der omsider blev undertvunget og kristnet af Valdemar den Store og Absalon. Det har været svært på denne baggrund at tænke sig venderne som fredelige handelsfolk. Vi skal nu alligevel prøve.

Studerer vi nemlig forholdet mellem danskerne og venderne igennem vikingetiden og den ældre middelalder, så fremgår det tydeligt, at Østersøen bandt folkene sammen – mere end den skilte. Således er krigene mod venderne en sag, der først og fremmest hører 1100-tallet til. Før den tid er der mere, der tyder på fredelige forbindelser end det modsatte.

Her skal blot nævnes Harald Blåtands og Svend Tveskægs ægteskaber med slaviske prinsesser som eksempler på gode relationer mellem fyrsteslægterne. Flere eksempler kunne gives (20). Man kan tillige pege på skattefundene fra 1000- og 1100-tallet, som i såvel Danmark som DDR og Polen indeholder brudsølv af såvel skandinavisk som vendisk oprindelse (21). Den parallelle sammensætning peger i retning af et gensidigt handelsforhold.

En lang række handelspladser er blevet undersøgt langs Østersøens sydkyst. Her skal blot nævnes den

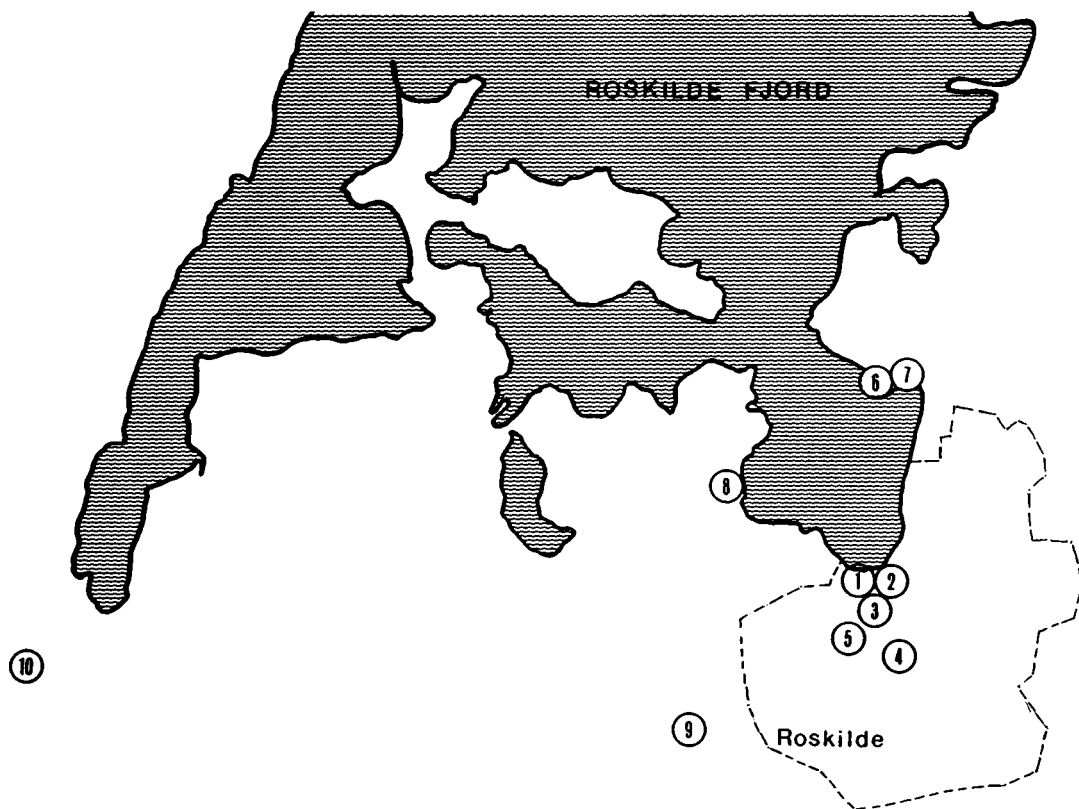

Fig. 5. Fund af vendiske knivskedebeslag i Roskilde-området. Tallene svarer til katalogets numre.

vigtige og meget internationalt prægede Ralswiek på Rügen (22). I samtiden betragtede man også venderne som handelsfolk. Adam af Bremen omtaler dem blandt de mange folkefærd, hvis købmænd årligt stævnedes til markedet i Birka (23).

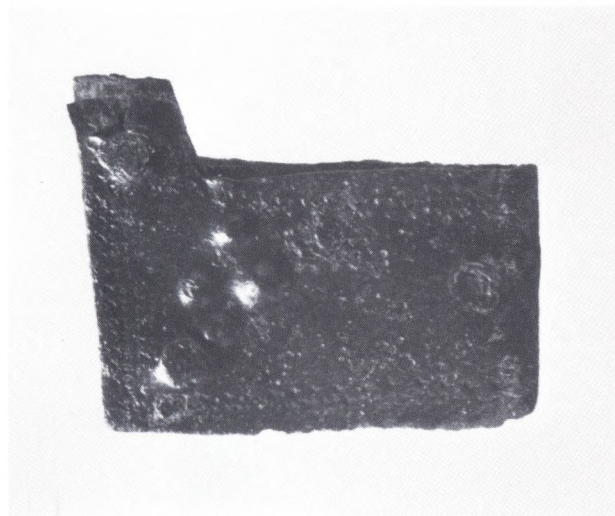
Enkelte knivskedebeslag er fundet andre steder i landet, men indtil videre er de forekommet både fåtalligt og spredt. Der er således publiceret enkeltfundne eksemplarer fra Brovold på Als (24), Maglebrænde på

Falster (25) og Gamleborg på Bornholm (26). Hertil kommer beslagene fra Roskilde-området og et upubliceret beslag fra Næstved (27). Fra Skåne kan nævnes et eksemplar fra Löddeköpinge (28). Endelig er der i Eketorp på Öland fundet et større antal (29).

På nuværende tidspunkt vil det dog ikke være rimeligt at drage konklusioner på grundlag af fundenes udbredelse i Danmark. Hertil er materialet alt for spinkelt. Der er imidlertid næppe tvivl om, at flere eksem-

plarer vil komme til veje ved en nærmere gennemgang af museernes magasiner. Det er sandsynligt, at en del beslag på denne måde vil kunne bestemmes som vendske knivskedebeslag. I den forbindelse er der særlig grund til at være opmærksom på de samlinger af me-

Kat. nr. 1

Kat. nr. 2

talgenstande, som i disse år med stigende hyppighed indleveres til museerne af metaldetektor-brugere.

Det er karakteristisk for disse samlinger, at fund-sammensætningen afviger i forhold til den, vi kender fra udgravninger. Genstandene i sig selv er ofte helt andre, og til tider viser de sig ligefrem at være nye og ukendte for arkæologien. Man kan bemærke, at halvdelen af knivskedebeslagene fra Roskilde-området er detektorfund (5 stk.).

Denne gennemgang skal derfor slutte med en opfordring til at vie de vendske knivskedebeslag lidt mere opmærksomhed – ikke mindst ved behandlingen af fremtidige detektorfund. Vi bør herved kunne forøge vort samlede materiale af de knivskedebeslag, som er et utvetydigt vidnesbyrd om besøg fra vore naboer mod syd. Og med lidt held vil vi med tiden kunne danne os et billede af, hvilke danske egne, de havde forbindelser til.

Katalog

Nr. 1

Beslag af bronze. Længde 2,5 cm. Begge sider bevaret. Dekoration: Fire bukler på hver side, indpunslet bort langs kanterne. To nitter bevaret. Knorr type III. Fundet ved udgravning i Byparken, Roskilde (Roskilde by, Sømme h., Københavns a.), 1979. ROM inv.nr. 148/80 i 9.

Nr. 2

Beslag af bronze. Længde 2,8 cm. Begge sider bevaret. Dekoration: Fire bukler på hver side, indpunslet bort langs kanterne. To nitter bevaret. Knorr type I. Fundet ved udgravning i Byparken, Roskilde (Roskilde by, Sømme h., Københavns a.), 1979. ROM inv.nr. 148/80 i 9.

Nr. 3

Beslag af bronze. Længde 2,2 cm. Kun en side bevaret. Dekoration: Borter af punkter opdrevet fra indersiden. Tre nittehuller, ingen nitter bevaret. Knorr type III. Fundet ved udgravning i Byparken, Roskilde (Roskilde by, Sømme h., Københavns a.), 1979. ROM inv.nr. 148/80 a 11.

Nr. 4

Beslag af bronze. Længde 2,5 cm. Kun en side bevaret. Dekoration: Borter af punkter opdrevet fra indersiden, dels langs kanterne, dels i spiralformede mønstre midt på fladen. To nittehuller, ingen nitter bevaret. Knorr type III. Fundet ved opgravning i Algade, Roskilde (Roskilde by, Sømme h., Københavns a.), 1949. ROM inv.nr. 501-49.

Nr. 5

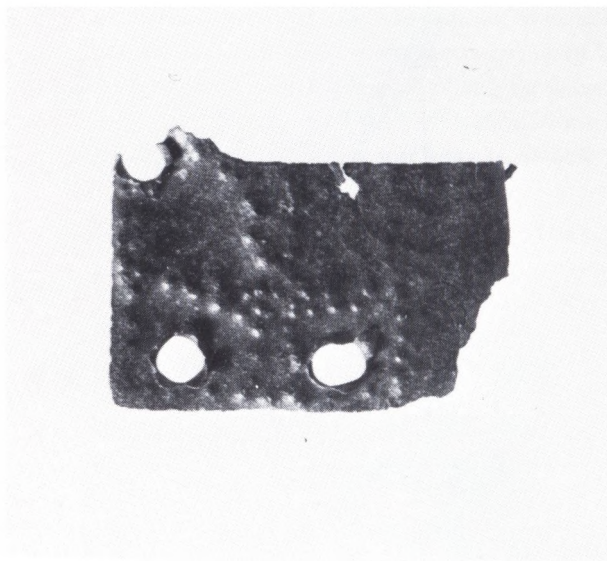
Beslag af bronze. Længde 2,4 cm. Begge sider bevaret. Dekoration: Fem bukler på hver side, indpunslet bort langs kanterne. To nitter bevaret. Knorr type III. Fundet ved udgravning Sct. Mortensvej 5, Roskilde (Roskilde by, Sømme h., Københavns a.), 1986. ROM inv.nr. 681/86×24.

Nr. 6

Beslag af bronze. Længde 2,8 cm. Kun en side bevaret. Dekoration: Fem bukler, indpunslet bort langs kanterne og omkring de fire af buklerne. To nittehuller, ingen nitter bevaret. Knorr type III. Fundet med metaldektektor på Veddelev-halvøen (Himmelev s., Sømme h., Københavns a.), 1982. ROM inv.nr. 533/82×4.

Nr. 7

Beslag af bronze. Længde 2,8 cm. Kun en side bevaret. Dekoration: Opdrevne punkter langs med begge lang-

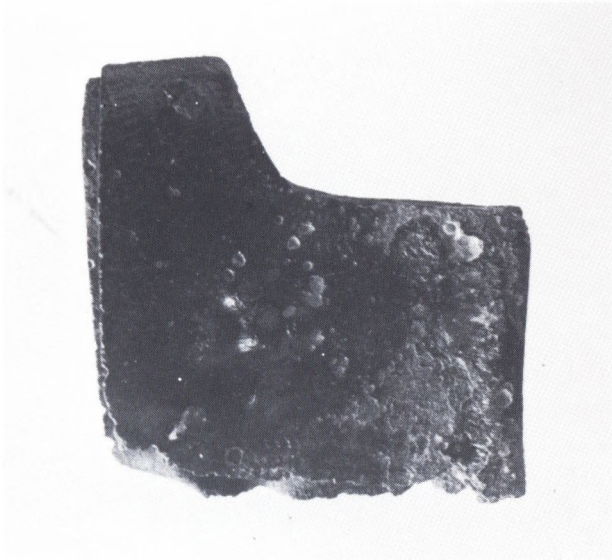

Kat. nr. 3

Kat. nr. 4

Kat. nr. 5

Kat. nr. 6

Kat. nr. 7

sider. Seks bukler på en række gennem stykkets længdeakse. Ingen nitter eller nittehuller bevaret. Knorr type V. Fundet med metaldetektor på Veddelev-halvøen (Himmelev s., Sømme h., Københavns a.), 1984. NM I inv.nr. C 30654.

Nr. 8

Beslag af bronze. Længde 2,7 cm. Begge sider bevaret. Dekoration: Tre parallelle rækker af punkter opdrevet fra indersiden, to cirkulære gennemboringer på hver side (dårligt bevarede). To nitter bevaret. Knorr type II. Fundet med metaldetektor på Parcelgårdens jorder

Kat. nr. 8

(Sct. Jørgensbjerg s., Sømme h., Københavns a.),
1984. ROM inv.nr. 607/84×3.

Nr. 9

Beslag af bronze. Længde 2,8 cm. Begge sider bevaret.
Dekoration: Borter af punkter opdrevet fra indersiden,
dels langs kanterne, dels i spiralformede mønstre midt
på fladen. To nitter bevaret. Knorr type IV. Fundet

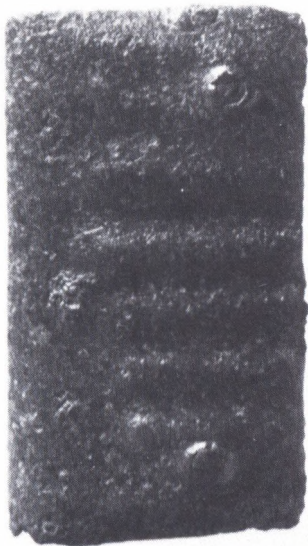

Kat. nr. 9

med metaldetektor på tomten for den nedlagte landsby
Flenge (Roskilde domsogns landdistrikt, Sømme h.,
Københavns a.), 1982. ROM inv.nr. 192/81×20.

Nr. 10

Beslag af bronze. Længde 2,4 cm. Begge sider bevaret.
Dekoration: Seks parallelle linjer opdrevet indefra på
hver side. To nittehuller, en nitte bevaret. Knorr type

Kat. nr. 10

II. Fundet med metaldetektor på tomten for den nedlagte landsby Legerup (Gevninge s., Volborg h., Københavns a.), 1983. ROM inv.nr. 537/82×164.

Noter

1. Olsen 1960, Olsen 1962.
2. Olsen 1962, p. 73 f.
3. Jørgensen 1985, p. 39 f.

4. Hald 1965, p. 155.
5. Jørgensen 1985, p. 40.
6. Roskildebispens Jordebog, p. 95.
7. Engberg 1981. Undersøgelsen har ROM j.nr. 148/80.
8. Gebers 1980.
9. Herrmann 1985, p. 303.
10. Herrmann und Donat 1979, Textband, p. 281.
11. Eksempelvis Herrmann und Donat 1979, Textband, p. 76 og p. 295.
12. Skovmand 1942, p. 122 ff og p. 165 ff.
13. Knorr 1938, p. 491.
14. Knorr 1938, p. 493.
15. Venligst oplyst mig af professor Dr.phil.habil. Joachim Herrmann, Berlin.
16. Engberg 1981, p. 26 ff.
17. Jørgensen 1985, p. 41 f.
18. Jørgensen 1986, p. 54 f.
19. Knorr 1938, p. 493.
20. Andersen 1984, p. 147.
21. Herrmann 1985, p. 128 ff. *Žak* 1963-67.
22. Herfert 1973. Herrmann 1985, *passim*.
23. Adam af Bremen, p. 63.
24. Kock 1978, p. 212.
25. Skamby Madsen 1984, p. 7.
26. Andersen 1984, p. 155.
27. Venligst oplyst mig af museumsinspektør Palle Birk Hansen, Næstved.
28. Ohlsson 1980, p. 101 f.
29. Stenberger 1968, p. 288.

Litteratur

- Adam af Bremen – Carsten L. Henrichsen (overs.): Adam af Bremen. De Hamburgske Ærkebispens Historie og Nordens Beskrivelse. København 1968.
- Andersen, M.: Westslawischer Import in Dänemark etwa 950 bis 1200 – Eine Übersicht. Zeitschrift für Archäologie 18. Berlin 1984.
- Engberg, N.: Roskilde som tidlig kongesæde, by og handelsplads. Historisk årbog fra Roskilde amt 1981.
- Gebers, W.: Ostseekeramik auf den dänischen Inseln. Kiel Papers '80.
- Hald, K.: Vore Stednavne, 2. udg. København 1965.

- Herfert, P.: Ralswiek – ein frühgeschichtlicher Seehandelsplatz auf der Insel Rügen. Greifswald-Stralsunder Jahrbuch 10. 1972/73.
- Herrmann, J. (ed.): Die Slawen in Deutschland, 2. udg. Berlin 1985.
- Herrmann, J. und Donat, P. (ed.): Corpus Archäologischer Quellen zur Frühgeschichte auf dem Gebiet der Deutschen Demokratischen Republik (7. bis 12. Jahrhundert). 2. Lieferung. Berlin 1979.
- Jørgensen, B.: Forsvundne stednavne i Roskilde amt. Historisk årbog fra Roskilde amt 1984-85.
- Jørgensen, B.: Forsvundne stednavne i Roskilde amt II. Historisk årbog fra Roskilde amt 1986.
- Knorr, H.: Die slawischen Messerscheidenbeschläge. Mannus 30. Leipzig 1938.
- Kock, J.: Brovold. En befæstet bebyggelse fra tidlig middelalder. Kuml 1978.
- Ohlsson, T.: The Löddeköpinge Investigation II. Meddelanden från Lunds Universitets Historiska Museum 1979-80.
- Olsen, O.: St. Jørgensbjerg kirke. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1960.
- Olsen, O.: Sankt Ibs kirke i Vindebode. Fra Københavns Amt 1962.
- Roskildebispens Jordebog – C. A. Christensen (udg.): Danske Middelalderlige Regnskaber, 3. række, 1. bind. København 1956.
- Skamby Madsen, J.: Snekeværf. Skalk 1984, nr. 2.
- Skovmand, R.: De danske Skattefund fra Vikingetiden og den ældste Middelalder indtil omkring 1150. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1942.
- Stenberger, M.: Slawische Funde auf Öland. Studien zur europäischen Vor- und Frühgeschichte (Claus, M., Haarnagel, W., Radatz, K. (ed.)). Neumünster 1968.
- Žak, J.: »Importy« Skandynawskie na Ziemiach Zachodniosłowiańskich od IX do XI Wieku, I-III. Poznan 1963-67.